

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: **The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands**

Grujters, J.P.A.

Citation

Grujters, J. P. A. (1968). Boekbespreking van: The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(4), 363-364. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451053>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451053>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

DISKUSSIE

WEERWOORD

door A. Stam

Dr. Van der Land meent in zijn bespreking¹ ten onrechte, dat ik in mijn lexicon de gehele politicologie wil behandelen. De eerste alinea's van de Inleiding (en de flap) beloven de lezer minder: historische achtergronden van de politiek met het accent op de -ismen. Daarom heeft de recensent veel te hoog gegrepen bij zijn desiderata inzake de leer van de internationale betrekkingen; de door hem gesignaleerde lacunes schieten aan het doel van dit boekje voorbij. Dat de inleiding mede op verwijzingen berust, miskent dr. Van der Land door een kwantificering van Aristoteles, Locke, Hobbes en Burke. Hij ging eraan voorbij, dat deze onder resp. Natuurrecht, Grondrechten en Conservatisme alsnog ter sprake kwamen. Dr. Van der Lands karakterisering van de literatuuropgaven als 'willekeurig en armeterig', berust niet op de hoofdschotel, d.i. op de -ismen. De lengte van mijn literatuuropgaven werd in sterke mate bepaald door wat een individuele auteur bestrijkt. Een voorbeeld: de literatuuropgave van Fascisme is twee keer zo lang als die van Communisme en Marxisme. Inzake het Fascisme kende ik nl. voor de verschijning van E. Nolte, *Die faschistischen Bewegungen* (1966) geen overzicht van geheel Europa, terwijl Seton-Watson en Plamenatz een enorm gedeelte van resp. het wereldcommunisme en het marxisme behandelen.

Op drie punten moet ik dr. Van der Land gelijk geven, nl. inzake de panelmethode, de eenzijdigheid van Democratie en de literatuuropgave van Vrijheid. Wat het laatste betreft: zijn artikel over Vrijheid kreeg ik pas gedurende het drukproevenstadium in handen. Ik kan de recensent dus niet helemaal ongelijk geven, maar zijn totale oordeel vormt in mijn ogen een proeve van haastige generalisatie, die op een te gering gedeelte van mijn tekst is gebaseerd.

Over het niet toegelichte predicaat 'warhoofdig' zou alleen maar discussie mogelijk zijn geweest, indien dr. Van der Land het nader had uitgewerkt. Nu moet ik genoegen nemen met een vergelijking tussen zijn uitstekende artikel Politieke Vrijheid en mijn eigen stukje Vrijheid. Wat dan direct in het oog springt, is het amorfe karakter van mijn definitie. Dit wordt m.i. gecompenseerd doordat een aantal andere vrijheidsbegrippen, resp. wanbegrippen worden genoemd. Het is heel kort en preetendeert weinig. Indien dr. Van der Land 'oppervlakkig' had geschreven in plaats van 'warhoofdig', zou ik er niet eens op gereageerd hebben.

¹ *Acta Politica* III: 3 (april 1968), p. 260.

BOEKBESPREKINGEN

Onder de bespreking van Landheer, B., *On the Sociology of International Law and International Society* in het vorige nummer (p. 262-263) is abusievelijk niet vermeld dat deze bespreking geschreven is door P. R. Baehr.

LIJPHART, A., *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Berkeley (University of California Press), 1968. — 222 p. \$ 5,75.

Lijphart — auteur van de in 1966 onder de titel *The Trauma of Decolonization* verschenen studie over de Nederlandse Nieuw-Guinea-politiek — gebruikt in zijn *Politics of Accommodation* de Nederlandse variant van de democratie om een bijdrage te leveren tot de — goeddeels Amerikaanse — theorievorming over het verband tussen pluralisme en democratie.

Het gaat Lijphart vooral om wat hij in dat verband de 'derde pluralistische stelling' noemt, volgens welke de stabiliteit en de effectiviteit van een democratie bevorderd worden door 'cross-cutting cleavages', politiek relevante groepstellingen, die elkaar niet dekken. Anders geformuleerd: Indien politieke groepstellingen elkaar versterken, doordat zij steeds met dezelfde groepen samenvallen, wordt het betrokken democratisch bestel met desintegratie bedreigd.

Het gaat Lijphart vooral om wat hij in dat verband de 'derde pluralistische stelling' noemt, volgens welke de stabiliteit en de effectiviteit van een democratie bevorderd worden door 'cross-cutting cleavages', politiek relevante groepstellingen, die elkaar niet dekken. Anders geformuleerd: Indien politieke groepstellingen elkaar versterken, doordat zij steeds met dezelfde groepen samenvallen, wordt het betrokken democratisch bestel met desintegratie bedreigd. De Nederlandse democratie — volgens Lijphart duidelijk stabiel en effectief — is ten opzichte van deze 'derde stelling' een 'deviant case'. Het Nederlandse volk is verdeeld in scherp onderscheiden zelfgenoegzame religieus-ideologische groepen; noch op het niveau van de volgelingen noch op dat van de leiders is er sprake van de 'cross-cutting cleavages', welke gedeelde loyaliteiten veroorzaken. Dat de Nederlandse democratie niettemin functioneert, is slechts op het eerste gezicht in strijd met de 'derde pluralistische stelling'. De betekenis van die stelling ontgaat namelijk niet aan intelligente politici. Zo goed als de politicologen herkennen zij de gevaren van een samenleving, die uiteenvalt in geïsoleerde groepen, die ieder hun eigen belangen trachten veilig te stellen; de noodzaak van accommodatie dringt zich op. De 'derde stelling' wordt op die manier een 'self-denying prophecy'.

Aan dit amendement voegt Lijphart twee suggesties toe over de wijze, waarop in een situatie als de Nederlandse de accommodatie tot stand kan komen. In de eerste plaats kan het proces van geven en nemen zeer wel in handen worden gelegd van een elite bestaande uit de representanten van de groepen, waarin de samenleving verdeeld is; de groepen zelf kunnen hun isolement handhaven. Het is de elite die de gevaren ziet. Het is — en dat is de tweede suggestie — zelfs bevorderlijk voor de stabiliteit van een dergelijke democratie, als contacten op het niveau van de volgelingen vermeden worden.

In die termen beschrijft Lijphart de Nederlandse samenleving. Vier blokken onderscheidt hij: twee confessionele groeperingen (de katholieke en de protestantse) en twee niet-confessionele (de socialistische en de liberale). Met behulp van een bijzonder overzichtelijke rangschikking van de beschikbare gegevens toont hij in iets meer dan vijftig bladzijden aan, hoe de politieke partijen en de economische en culturele organisaties in hun aanhang en leden met deze indeling samenvallen en hoezeer er sprake is van vier elites, die door het verenigen van verschillende functies in één persoon samenhang tot stand brengen binnen de vier groepen.

Ondanks uiterst magere voorwaarden voor het bestaan van een 'nationale con-

sensus' slagen deze vier elites erin de Nederlandse democratie gaande te houden. Zij blijken zich daartoe aan een zevental spelregels te houden. Als daarbij horen het treffen van regelingen op basis van 'zakelijke' akkoorden tussen de elites en een 'vertrouwelijke' behandeling van dergelijke akkoorden, dan kan dat alleen, doordat het gehele systeem gedragen wordt door een hoge mate van 'respect' van de volgelingen voor de elites. De oligargische aanpak wordt gebillijkt; de volgelingen 'kennen hun plaats'.

Het zou misplaatste kritiek zijn te beweren, dat Lijphart niet ziet, dat dit systeem aan verandering onderhevig is. Hij wijdt daaraan een kort hoofdstuk. Wel meen ik, dat hij onvoldoende beseft, hoe ingrijpend die veranderingen zijn. Als hij b.v. op blz. 194 stelt, dat verzwakking van het confessionele kamp het niet-confessionele blok (en met name de socialisten) ten goede kan komen, ziet hij mijns inziens over het hoofd, dat zich een geheel nieuwe, vijfde 'groep' aan het vormen is, die bestaat uit burgers, voor wie de tegenstellingen, waarop Lijpharts vierdeling gebaseerd is, niet langer relevant zijn. Aangezien dit tevens een type burger is, dat zich van de Nederlander, zoals die uit Lijpharts geschrift te voorschijn komt, onderscheidt door een opvallend gebrek aan 'respect' voor elites, kan zijn opkomst niet anders dan een volkomen omwenteling in Lijpharts democratie van de 'accommodation' teweeg brengen. De dynamische werking van die twee krachten heeft hij onvoldoende herkend, waarschijnlijk, doordat zijn enquêtes in de vraagstelling daar niet op waren afgestemd. Een tweede punt van kritiek lijkt mij in dit verband eveneens van belang. Lijpharts omschrijving van een 'gezonde democratie' als gekarakteriseerd door vreedzame verandering en dynamische stabiliteit is op zichzelf al aanvechtbaar. Belangrijker is intussen, dat ze als norm gezien aanvaardbaar mag zijn voor de elites en hun 'respectvolle' volgelingen, maar dat ze dat voor de 'nieuwe' burger zeker niet is. Die mist daarin begrippen als 'openheid', 'inspraak' en meerderheidsbesluiten. En dat gemis roept verzet op. Reden, waarom ik meen, dat in die zin Lijpharts omschrijving van democratie 'self-denying' is. Althans, in de Nederlandse situatie is geworden.

J. P. A. Gruijters

GRUIJTERS, H., SCHERMER, K., & SLOOTMAN, K., *Experimenten in democratie*. Amsterdam (Bezige Bij), 1967. —216 p. f 9,50.

Het aantal publikaties over electoraal onderzoek in Nederland is in de laatste jaren sterk toegenomen. Een van de meest recente aanwinsten op dit gebied is de pocket *Experimenten in democratie*. In dit gemakkelijk leesbare boek worden gegevens uit een drietal soorten onderzoek (auteurs spreken van experimenten) nader uitgewerkt.

Het eerste gedeelte van het boek (pag. 13 t/m 136) wordt in beslag genomen door een bespreking van onderzoeken naar partijvoorkeuren van Nederlandse kiezers in eind 1967 en begin 1968. Dit gedeelte wordt voorafgegaan door en verder geïllustreerd met een overzicht van de belangrijkste politieke gebeurtenissen in Nederland sedert 1963. Het geheel maakt een meer descriptieve dan analytische indruk en veel van de gegevens zullen de politiek geïnteresseerden alwel bekend zijn uit andere publikaties.

Interessanter is het derde gedeelte van het boek (pag. 159 t/m 190), waarin wordt nagegaan welke politicus tot premier zou worden gekozen door de Nederlandse kiezers. Kiezers, die zich met één van de vijf grote partijen verbonden voelden, konden een kandidaat voor dit ambt binnen hun eigen partij aanwijzen. Uit van te voren goed opgestelde tweetallen konden alle ondervraagde kiezers

steeds aangeven wie van de twee zij het liefst premier zagen worden. Zo kon men nagaan, wie uiteindelijk gekozen zou worden. Het materiaal wordt op een intelligente wijze verwerkt en het is jammer dat men een enkele keer op een te zwakke cijfermatige basis te definitieve uitspraken heeft gedaan.

Het tweede, helaas korte, gedeelte (pag. 137 t/m 158) verdient, mede in het licht van de huidige discussie over het kiesstelsel, speciaal de aandacht.

De auteurs pleiten voor een stelsel van meervoudige, zelfstandige districten waarbinnen de afgevaardigden werden gekozen via een stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Geïnspireerd door Amerikaans onderzoek pogen ze te komen tot een 'onpolitieke' districtsverdeling voor de verkiezingen van de leden der Tweede Kamer. Door een computer met objectieve criteria te voeden moet deze in staat zijn het land in districten te verdelen. De criteria zijn achtereenvolgens: het district bestaat uit een of meer gemeenten; een zo gelijk mogelijk aantal kiezers per zetel; de grenzen van een district moeten aaneensluiten tot een geografisch geheel en het district moet zo compact mogelijk zijn. Uitgaande van de Cebuco-verdeling in verzorgingsgebieden komt men tot het volgende resultaat: Amsterdam 10 zetels, Rotterdam 9, Den Haag 8, en 21 districten met 3 en 15 districten met 4 zetels.

Het is waar, de mogelijkheid tot manipulaties met districtsgrenzen is geminimaliseerd. De keuze echter van de 'objectieve' criteria is een politiek probleem bij uitstek. Daarom is het niet juist een dergelijke indeling 'onpolitiek' te noemen. Genoemde criteria hebben als consequentie, dat bij niet al te grote verschillen in electorale aanhang, in dergelijke districten resp. 10, 9, 8, 3 en 4 partijen reële kansen hebben op vertegenwoordiging en dit heeft weer invloed op het aantal partijen dat in deze districten zal ontstaan. Het politiek gehalte van dergelijke aangelegenheden valt niet te miskennen.

Aandacht verdienen ook de beweegredenen om tot een dergelijke indeling te komen. Genoemd worden de integratie van de politieke partijen en de versterking van de band tussen kiezers en gekozenen. Vooral het laatste spreekt de auteurs kennelijk aan. Op zichzelf is dit een respectabele doelstelling, maar als motivering van een ingrijpende verandering is het niet sterk. Het zo zwaar accentueren van de relatie kiezer—gekozene kan wijzen op een onvoldoende oog hebben voor andere relaties als b.v.: kiezer—politieke partij, kiezer—parlement, kiezer—regering. Het zou een misvatting zijn te veronderstellen, dat met verbetering van de relatie kiezer—gekozene ook de andere relaties harmonieus zullen worden. En deze andere relaties zijn voor een goed functioneren van het politiek bestel ook uitermate belangrijk.

D. Boonstra

Verkiezingen in de landen van de Europese gemeenschappen en in het Verenigd Koninkrijk, 1957-1959 (door) J. de Meyer, I. B. F. Kormoss, G. Craenen, e.a. Brugge (De Tempel), 1967. —377 p. (Cahiers de Bruges, NS 15 Dossiers CPS/CEP, 1).

De laatste jaren zijn enkele veelomvattende bronnenboeken met vergelijkbare gegevens voor meerdere landen verschenen ten dienste van het politicologisch onderzoek. Te denken valt hierbij aan *A cross-polity survey* van Banks en Textor en aan het *Handbook of political and social indicators* van Russett, Alker, Deutsch en Lasswell. Het is wel duidelijk dat publikatie van dergelijke boeken in nauw verband staat met de hang naar vergelijkend onderzoek van politieke systemen. De hier besproken uitgave is ook zo'n bronnenboek, zij het van veel bescheidener allure.